

A DÉRI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYEIBŐL

SZÜRRÁTÉTEK

Szűrrátétek

A szűr a XIV. sz. végétől kezdődően Hajdú-Bihar megyében is népszerű viseleti darab volt. Pásztorok, gazdálkodók, parasztemberek, előkelő városi polgárok egyaránt hordták. A szűrposztó színének és a rákerülő díszítményeknek komoly rangjelző, olykor viselője foglalkozását is tükröző szerepe volt. A földművesek pl. a barna, a szürke vagy a fekete szűröket kedvelték, a gazdaemberek és a polgárok kevésbé díszes, fekete szűrűt hordtak. Eltérő volt a különböző pásztorok szűrviselése is.

A szűrűt kétféleképpen díszítették: a szűr alapszínétől általában eltérő színű posztórátét-mintákkal és különböző színű gyapjúfonálhímzésekkel. Először a posztórátét- vagy applikációs díszítés jelent meg a szűrökön; kezdetben csak a széleket szegélyező, egyszerű posztószegés formájában. A XIX. sz. elejétől a hímzett szűrök váltak általánosabbá, majd az 1870-es évektől kezdődően a bihari tájról kiindulva az ún. posztóvirágos, azaz a rátétes vagy applikált szűrök lettek népszerűek.

A rátétes díszítőtechnika lényege az, hogy a szűr színétől eltérő színű posztóanyagot varrnak fel a szűrre varrógéppel, kezdetben mintázatlanul, majd a gépelés nyomán kivagdalt posztóvirágok formájában. A legkedveltebb díszítőelemek az ollóval cakkos szélűre vagdalt szegfű és levelek. A mesteremberek a díszítendő felület minden apró részletét ékszer-szerű művességgel igyekeznek megmunkálni, a legkisebb helyet is apró, cakkosra vagdalt mintákkal kitölteni, a mintákat szabályos kompozíciós rendben elhelyezni. A posztórátét színeinek használata egy-egy műhelyre jellemzően alakult ki.

- 1–2. Hajdúböszörményi szűr
- 3–4. Fekete-piros-kék rátétmintás szűr, Erdélyi Lajos szűr-szabómester munkája (Derecske)
5. Bihari szűr címerrátétes aszaja, özv. Kovács Károlyné szűr-szabómester munkája (Debrecen)
6. Hajdúsági szűr címerrátétes aszaja, özv. Kovács Károlyné szűr-szabómester munkája (Debrecen)

Applied Ornaments on Szűrs

The szűr, the long, felt coat, was a popular article of clothing from the end of the 14th century also in Hajdú-Bihar county. Shepherds, farmers, peasants, distinguished burghers wore it alike. The colour of the felt the szűr was made of and its decoration was to show the rank, sometimes even the occupation of its owner. Agricultural labourers wore brown, grey and black szűrs, farmers and burghers preferred black colour with less ornament. The szűrs different herdsmen wore varied greatly, too.

There were two methods of decorating the szűr: either with felt applications in colours different from the cloth of the szűr or embroidering it in coloured wool yarns. First felt application appeared on the szűrs; at the beginning only as a simple seam. From the beginning of the 19th century embroidered szűrs came into general use and from the 1870s, starting from the Bihar region, the so-called felt flowered or appliqué szűrs came into fashion.

The applique trimming technique means that pieces of felt in colours different from the cloth were sewn by machine onto the szűr, first without any pattern, later in the form of felt flowers cut out beside the sewing. The most popular motives were carnation and leaves serrated by scissors. Craftsmen strove to work every inch of the surface with the finest details, fill it out with tiny, pinked pattern and create a composition of the motives. The use of different colours was characteristic of the workshops.

- 1-2. Szűr from Hajdúböszörmény
- 3-4. Szűr with black-red-blue application (Made by tailor of szűrs Lajos Erdélyi, Derecske)
5. Side pattern of szűr from the Bihar region with coat-of-arms application (Made by Mrs. Károlyné Kovács, tailoress of szűrs, (Debrecen)
6. Side pattern of szűr with coat-of-arms application from the Hajdú region (Made by Mrs. Károlyné Kovács, tailoress of szűrs, (Debrecen)

Szúr-Applikationen

Vom Ende des 14. Jahrhunderts an war der Szúr auch im Komitat Hajdú-Bihar ein populäres, viel getragenes Kleidungsstück. Hirten, Landwirte, Bauern und niedere Städtebürger trugen ihn gleichermassen. Die Farbe des Szúrstoffes und der Schmuckaufsatz waren in dieser Zeit, in der dem Beruf des Trägers eine wichtige Spiegelfunktion zukam, ein wichtiges Statussymbol. Die Feldbauern bevorzugten braune, graue oder auch schwarze Szúre, die Landwirte und Bürger trugen weniger stark verzierte schwarze Szúre. Sogar die Szúrtrachten der Hirten waren von einander abweichend.

Der Szúr wurde auf zwei verschiedene Weisen verziert: durch einen von der Grundfarbe im allgemeinen verschiedenfarbigen Stoffaufsatz einerseits und mit unterschiedlichen farbigen Wollgarnstickereien andererseits. Zuerst wurden als Schmuckelemente Aufsätze oder Applikationen angebracht: Anfänglich die Borde nur säumend, in einfacher Tuchnähtechnik, wurden die applizierten Szúre zu Beginn des 19. Jahrhunderts schon universeller und schliesslich von den 70er Jahren ausgehend verbreitete sich der sogenannte "blumenverzierte" (posztóvirágos), womit der aufgesetzte oder applizierte Szúr gemeint ist.

Das Wesentliche der Applikationstechnik ist, dass mit der Nähmaschine von der Grundfarbe verschiedene, farbige Stoffmaterialien auf den Szúr aufgenäht wurden. Dieses geschah am Anfang noch ohne Muster, später dann mit maschinell zugeschnittenen Blumenmustern. Die beliebtesten Schmuckelemente wurden gezackte Borde und ausgeschnittene Nelken und Blätter. Die Meister trachteten danach, jedes noch so kleine Teil der zu verzierenden Fläche mit winzigen, gezackten Mustern auszufüllen, wobei sie mit präziöser Sorgfalt ans Werk gingen, um die jeweilige Kompositionsstruktur umzusetzen. Es bildeten sich auf diese Weise charakteristische Werkstätten heraus, die sich durch die zur Anwendung gelangten Farbe bei den Applikationen unterschieden.

- 1—2. Hajdúböszörményer Szűr
- 3—4. Szűr mit schwarz-rot-blauem Applikationsmuster (eine Arbeit des Szűr-Schneidermeisters Lajos Erdélyi)
5. Mittelteil eines Biharer Szürs mit Wappenapplikation (eine Arbeit der verwitweten Schneidermeisterin Kovács Károlyné)
6. Mittelteil eines Hajdúságer Szürs mit Wappenapplikation (eine Arbeit der verwitweten Schneidermeisterin Kovács Károlyné)

Накладные украшения венгерских крестьянских армяков

Начиная с конца XIV века венгерский армяк становится популярным видом одежды и в области Хайду-Бихар. Его носили и пастухи, и крестьяне, и зажиточные слои сельской местности и знатные горожане. Цвет сукна, из которого шился армяк, а также орнамент указывали на принадлежность к тому или иному социальному слою или занятию, ремеслу. Земледельцы предпочитали коричневый, серый или черный цвет армяков, зажиточные же крестьяне, хозяева, горожане — менее украшенный армяк черного цвета. Армяки разных пастухов также различались между собой.

Венгерский армяк украшался двояко: прежде всего орнаментом, отличающимся по цвету от основного цвета армяка, во-вторых, вышивкой шерстяной ниткой различных цветов. Сначала армяки отделявали простой аппликацией и накладками; на первых порах это была простая каантовка краев сукна. С начала XIX века стали получать распространение вышитые армяки, а затем с 1870 года в Бихарской области модными становятся аппликационные армяки с накладными цветами из сукна.

Суть аппликационного метода состояла в том, что с помощью швейной машины на сукно нашивалось

суконное украшение, отличающееся по цвету от основного цвета армяка, а позже нашивались вырезанные из сукна различные цветы. Наиболее популярными элементами украшения были гвоздики и листья, подрубленные ножницами по краям. Мастера с ювелирной точностью стремились отделать каждую часть поверхности армяка, подлежащей отделке, составляя из подрубленных ножницами узоров целые композиции. Цвет суконного орнамента становился "визитной карточкой" отдельной мастерской.

- 1—2. Венгерский армяк (Хайдубесермень)
- 3—4. Армяк с черно-красно-синими узорными накладками.
Работа мастера Лайоша Эрдеи (местечко Деречке)
5. Фрагмент бихарского армяка с гербом. Работа вдовы Ковач Каройнэ (Дебрецен)
6. Фрагмент хайдушлагского армяка с накладным гербом. Работа вдовы Ковач Каройнэ (Дебрецен)

Írta: V. Szathmári Ibolya dr.
Fényképezte: Napák József
Szerkesztette: B. Zsédenyi Judit

A Déri Múzeum megbízásából készült
a Magyar Diafilmgyártó Vállalatnál
Budapest, 1987